

N:o 65.

Af herr **C. G. Grundell**, om *ändring i vilkoren för åtnjutande af bidrag till undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor m. m.*

Vid 1896 års riksdag bifölls af båda kamrarna Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande under vissa vilkor af statsbidrag åt lärarinnor i qvinlig slöjd vid folkskolorna, och anvisades för ändamålet att utgå från och med 1897 ett förslagsanslag å 90,000 kronor, hvarefter nämnda beslut af Kongl. Maj:t stadfästes genom kongl. kungörelsen den 29 maj 1896.

Med synnerlig tillfredsställelse måste detta beslut helsas af en hvar, hvilken i fråga om skolslöjdens uppgift och betydelse delar den uppfattning, som i Kongl. Maj:ts proposition till 1877 års Riksdag uttalas i följande ord: »Undervisningen i slöjd kunde nemligen, om den rätt meddelades, blifva ett allmänt bildningsmedel af stor betydelse, i det att genom väl ordnade öfningar deri både iakttagelseförmågan skärptes och smaken odlades. Derigenom bereddes ock en, icke minst för allmogens barn, nyttig omvexling mellan själs- och kroppsarbete och förekommes en ensidig utveckling på grund af sysselsättning endast med bokliga studier, på samma gång som hågen lifvades för en nyttig och ädel verksamhet, hvilken kunde afhålla från mången onyttig eller skadlig förströelse.»

Men oblandad var ej för mig och många andra glädjen öfver det fattade beslutet. Det var nemligen min och flera andras lifliga öfvertygelse, att, åtminstone beträffande landsbygden, den bestämmelsen, som föreskrifver, »att undervisningen uti i frågavarande ämne skall pågå minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden», mångenstädes skulle blifva omöjlig att uppfylla.

Då ärendet förekom till behandling i riksdagen, uttalades både i Första och Andra Kammaren stora betänkligheter mot fastställande af nämnda vilkor. I båda kamrarne framställdes äfven yrkandet, att den årliga undervisningen i qvinlig slöjd vid folkskolorna borde bestämmas till *minst sex månader*. Att utförligen redogöra för motiven till denna hemställan torde ej vara nödigt, enär de äro angifna i Riksdagens protokoll. Jag inskränker mig därför till några få antydningar. Det framhölls, hurusom vid ett stort antal folkskolor läsningen är anordnad på två afdelningar, hvilka besöka skolan vexelvis hvarannan dag. Enligt normalplanen pag. 95 bil. 23 skall i dylika skolor högre afdelningen undervisas 6 timmar om dagen måndag, onsdag och fredag, den lägre 6 timmar om dagen tisdag och torsdag samt 3 timmar lördagen. Under den ljusare årstiden kunna de 4 slöjdtimmarne åstadkommas genom 2 timmars slöjdarbete två eftermiddagar i veckan efter läsningens slut (ehuru man visserligen dessa två dagar kommer i kollision med föreskriften i folkskolestadgans 15 § mom. 2 med afseende på den dagliga lärotiden), men svårare blir det att utfå de 4 slöjdtimmarne under den mörkare årstiden. Det kan ej gerna ske annorlunda än genom att borttaga läsningen å lördagen och använda den dagen för slöjdundervisningen. Men då kommer man i kollision med normalplanens ofvan nämnda bil. 23, hvarjemte man ej kan inse, huru folkskoleinspektören skall kunna lemna intyg om »att skoldistriktet visar sig hafva på ändamålsenligt sätt anordnat undervisningen i qvinlig slöjd — — — utan att undervisningen i folkskolans läseämnen derigenom eftersättes». Men de flesta qvinliga slöjdskolor skötas dock af småskolelärarinnor. Huru skola dessa under den mörka årstiden kunna i slöjd undervisa folkskolans flickor, då de under veckans fem första dagar måste undervisa sina småskolebarn så länge dagsljuset räcker och dessutom mångestädes, der småskolorna äro flyttande, måste använda lördagen till roteförhör?

Från den sidan, som försvarade Kongl. Maj:ts proposition i afseende på slöjdundervisningens utsträckning till hela den för folkskolan bestämda, årliga lästiden, anfördes hufvudsakligen följande skäl:

1) det pedagogiska, eller att undervisningen i slöjd icke allenast skall under hela den årliga lärotiden omvexla med undervisningen i läsämnena, utan äfven vara så anordnad och ledd, att den icke närmast afser att bibringa en viss handafärdighet, utan framför allt må för lärjungarne vara bildande medelst skärpande af deras uppmärksamhet och omdömesförmåga och genom att lära dem att med omsorg och noggrannhet utföra hvad dem blifver förelagdt;

2) önsklig likställighet med gosslöjden i fråga om lärotid;

3) det förelåg ej någon motion, hvori framställdes yrkande på en lärotid af minst 6 månader.

Den enda motionen i frågan afsåg nemligen, att slöjdundervisningen borde pågå antingen minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden eller ock minst 35 dagar med 5 timmar dagligen. Jag tillåter mig att något närmare granska dessa skäl.

Hvad först angår den pedagogiska sidan af frågan, är det ju obestridligt, att det vore en fördel, om slöjdundervisningen jemsides med undervisningen i läsämnen kunde fortgå under hela den för folkskolan stadgade lärotiden. Men, om ej så kan ske i fråga om en mycket stor del af landsbygdens skolor — och detta är min bestämda, på erfarenhet grundade öfvertygelse — är det ej mer välbetänkt att nöja sig med en något kortare lärotid i stället för att strängt hålla på en längre, med fara att slöjdundervisning i ett stort antal skolor antingen ej blir införd eller kommer att upphöra, der den kommit i gång? Då nämnda undervisning icke är obligatorisk, synes det mig alls icke osannolikt, att många lärarinnor, som hittills med nit och framgång egnat sig åt slöjdundervisningen, draga sig undan från en verksamhet, vid hvars utöfning de ej kunna fylla ett väsentligt kraf, som af staten ställes på dem och för hvilken de ej hafva att vänta någon ersättning från statens sida. Betydelselöst med afseende på denna punkt kan det väl ej heller vara, att det vida öfvervägande flertalet af statens folkskoleinspektörer vid 1894 års möte ej ansågo sig kunna föreslå en längre undervisningstid än minst sex månader af året med minst fyra timmar i veckan. Det torde väl kunna antagas, att desse, hvilka på nära håll hafva att öfvervaka äfven denna gren af folkundervisningen, i fråga om lärotiden tagit hänsyn till det pedagogiska krafvet så långt, som de ansett möjligt att göra det gällande.

Med afseende på önskad likställighet med gosslöjden i fråga om lärotid kunde man visserligen erinra, att, om, såsom jag med visshet vet, det mångenstädes på landet möter mycket stora svårigheter beträffande gosslöjden att, synnerligen under den mörka årstiden fullgöra lagstadgade fordringar angående lärotid, det ej synes lämpligt eller skäligt, att anledning gifves till samma svårigheter, måhända i ökadt mått, på flickslöjdens område. Men antagom att folkskolans lärarinnor, fastän med svårighet, kunna i slöjd undervisa 8 månader af året. Småskolans lärarinnor, och dessa utgöra ju största antalet af slöjdlärarynnorna, kunna det icke. För småskolans lärjungar, som äro i den spädare åldern af 7—9 à 10 år, har man väl i de flesta skoldistrikt på landet funnit nödigt att förlägga läro-

tiden till den jemförelsevis ljusare och blidare årstiden, hvadan deras sommarferier äro ganska korta, men deremot vinterferierna långa. I min hembygd börjar vid småskolorna vårterminen den 15 februari och fortgår till 30 juni, höstterminen börjar 15 augusti och slutar 30 november. I folkskolorna deremot undervisas under vårterminen från 15 januari till 30 juni (med 14 dagars uppehåll under vårtiden) och under höstterminen från 15 september till 15 eller 20 december. Vid första blicken på denna fördelning af läsåret visar det sig, att folkskolans läroår af helt naturliga skäl börjar 1 månad tidigare och slutar 1 månad senare än småskolans. Huru lätt skulle icke svårigheterna blifva lösta genom en lagstadgad slöjd-undervisningstid af minst 6 månader! Då en stor del af småskolelärarynnorna hafva sina hem, hvori de vistas under ferietiden, ofta på flera miles afstånd från sina skolor, är det då tänkbart, att de kunna vara hågade att enkom för bestridande af 4 timmars slöjdundervisning i veckan begifva sig till sina stationer en månad innan deras småskolebarn börjat sin skolgång och stanna kvar på sina poster en månad efter att barnen hafva slutat den? Då nästan alla landsbygdens lärare i gosslöjd äro folkskolans lärare, men lärarinnorna i qvinlig slöjd till öfvervägande antalet äro småskolelärarynnor, kan, så länge detta förhållande eger rum — och så torde det väl under lång tid förblifva — stadgandet om samma lärotid för de två nämnda grupperna af slöjdande barn i allmänhet ej blifva möjligt att efterleva, och författningens ord, att undervisningen i qvinlig slöjd skall fortgå under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, skall väl för den, som älskar uniformiteten, te sig väl på papperet, men ofta sakna motsvarighet i verkligheten.

Den svagaste punkten i deras position, hvilka kämpade för den qvinliga slöjdundervisningens begränsning till en årlig lärotid af minst 6 månader, var onekligen den, att ingen motion i sådan syftning framkommit. Detta föranledde, för att blott anföra två exempel, att herr talmannen i Andra Kammaren ej ansåg sig kunna framställa proposition å gjord hemställan om slöjdundervisningstid af 6 månader, och att en ärad talare i Första Kammaren, som tillika var ordförande i den utskottsafdelning, som behandlat frågan, yttrade: »vi ansågo dock, att det icke borde tillkomma utskottet, och det förekommer mig som det icke heller borde tillkomma Riksdagen, att i en ren undervisningsfråga göra ändring i Kongl. Maj:ts framställning».

Hurudan utgången skulle hafva blifvit, om motion i ofvannämnda syftning förelegat, derom skall jag ej uttala mig. Men att under sådan

förutsättning varit någon utsigt till framgång för den af mig önskade begränsningen af lärotid vid den qvinliga slöjdundervisningen, derom vittnade dels de ej få instämmanden från landsbygdens representanter i Andra Kammaren, som följde på ett der framställt yrkande om 6 månader, dels äfven ett uttalande af nyss nämnde ledamot af Första Kammaren, hvilken omedelbart före de ofvan citerade orden yttrar: »Jag vill också nämna, att vi på afdelningen — utskottet har egentligen icke talat derom — hade starka sympatier för inspektörernas förslag angående sex månaders undervisningstid.»

Under den tid, som förflutit sedan riksdagen 1896, har min öfvertygelse om olämpligheten af en till 8 månader utsträckt årlig lärotid vid qvinliga slöjdskolor icke försvagats, utan vunnit i styrka. Dertill ha särskildt bidragit mina erfarenheter från år 1897, det första, under hvilket den nya författningen blifvit tillämpad. Det skulle vara orätt att från erfarenheter under en så kort tid draga vidtgående slutsatser, så vida man ej med full visshet kände, att de förutsättningar, som vållat, att stadgandet i fråga om årlig lärotid ej under nämnda år allmänneligen kunnat efterlefas, fortfarande skola förefinnas och med nödvändighet måste medföra samma verkan. Ett mycket belysande exempel skall jag anföra från det pastorat, hvarest jag har min tjänstgöring. Inom dess fyra skoldistrikt hafva sedan flera år arbetat åtta nitiska och skickliga lärarinnor i qvinlig slöjd. För ingen af dessa kunde hos Kongl. Maj:ts befallningshafvande för år 1897 göras ansökan om statsbidrag. Skälet var visserligen, att somliga af dem ej undervisat det föreskrifna veckotalet $34\frac{1}{2}$, ehuru en af dem, när slöjdtiden beräknas i timmar, utfört mer arbete än lagen kräfver, ty, då $34\frac{1}{2}$ veckor med 4 timmar i veckan gifva en summa af 138 timmar, hade hon i slöjd undervisat 143 timmar, emedan hon under den ljusare årstiden undervisat mer än 4 timmar i veckan. Men, äfven om dessa lärarinnor undervisat $34\frac{1}{2}$ veckor med 4 timmar i veckan, hade ställningen i fråga om statsbidrag för dem blifvit alldeles densamma, ty då 7 af dem voro småskolelärarinnor, hvilka började läsåret i sina egna skolor en månad senare och slutade detsamma en månad tidigare än de folkskolor, hvilkas flickor de undervisade i slöjd, hade de ej uppfyllt stadgandet, att undervisningen i slöjd skall pågå under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden. Ett exempel, hemtadt från ett större område, nemligen Göteborgs och Bohus län, är ock särdeles talande. Inom nämnda län (med undantag af Göteborgs stad) funnos under sistlidna år 246 slöjdskolor för flickor. Af dessa sköttes 162 af småskolelärarinnor och 9 af lärarinnor i mindre folkskolor; de öfriga af

folkskolelärarinnor eller särskildt anställda slöjdlärarinnor. Af 162 småskolelärarinnor, som undervisat i slöjd år 1897, hafva endast 19 kunnat prestera hvad som fordrats för statsbidrag, särskildt i fråga om de 8 månadernas slöjdundervisning. Återstå alltså endast från detta län 143 i qvinlig slöjd undervisande småskolelärarinnor, för hvilka statsbidrag ej kunnat sökas eller erhållas. Säkerligen kan det väl antagas, att i en mycket stor del af rikets skoldistrikt inträffat fall, som äro analoga med de nyss anförda. Och lyckligtvis är man i denna punkt ej hänvisad endast till förmodanden. Den omfattning, hvori det för ändamålet nödigt befunna förslagsanslaget å 90,000 kronor kommit till användning under år 1897, torde väl äfven bidra till att sprida ljus i saken. Då jag med benäget tillstånd fått i kongl. statskontoret ur Kongl. Maj:ts befallningshafvandes månadsrapporter sammanräkna hvad som under nämnda år blifvit utanordnad till skoldistriktet för anordnande af undervisning i qvinlig slöjd vid folkskolorna, tillåter jag mig meddela följande tablå, som utvisar, huru mycket af förslagsanslaget, som till hvarje län under år 1897 utgått för befrämjande af denna undervisningsgren:

Stockholms	län	2,370
Upsala	"	1,530
Södermanlands	"	4,755
Östergötlands	"	3,330
Jönköpings	"	2,400
Kronobergs	"	270
Kalmar	"	3,480
Gotlands	"	1,680
Blekinge	"	2,100
Kristianstads	"	4,275
Malmöhus	"	8,550
Hallands	"	1,470
Göteborgs och Bohus	"	(deraf Göteborgs stad 2,940)	5,670
Elfsborgs	"	3,570
Skaraborgs	"	1,740
Vermlands	"	1,530
Örebro	"	4,080
Vestmanlands	"	1,950
Kopparbergs	"	2,220
Gefleborgs	"	3,330

Vesternorrlands	län	1,290
Jemtlands	"	150
Vesterbottens	"	60
Norrbottnens	"	—
			Summa kronor 61,770.

Att, såsom häraf synes, föga mer än *två tredjedelar* af det anslag, som enligt noggranna beräkningar ansetts vara erforderligt, kunnat tagas i anspråk för år 1897, måste jag vid blicken på ofvan åberopade sakförhållanden anse till en betydlig del härleda sig från den i kongl. förordningen den 29 maj 1896 stadgade årliga undervisningstiden för qvinlig slöjdskola.

Jag skulle hafva inskränkt mig till att oförändradt upprepa det yrkande, som jag tog mig friheten att vid 1896 års riksdag framställa. Dock har jag en särskild anledning att dertill föga ett tillägg. Då frågan vid nämnda riksdag förekom till behandling i Andra Kammaren, anförde herr Hammarlund exempel från en församling, der slöjdundervisningen för gossar pågått endast sex månader af året. Begärdt statsbidrag vägrade Kongl. Maj:ts befallningshafvande att utbetala. Men Kongl. Maj:t, till hvilken ärendet hänsköts, beviljade bidrag, sedan upplyst blifvit, att i den ifrågavarande skolan undervisningen var så anordnad, att läraren undervisade folkskoleafdelningen 6 månader af året och småskoleafdelningen 3 månader af året. Kongl. Maj:t förklarade nemligen, att, då undervisningen i slöjd pågick under hela den för undervisning i folkskolans läsämnen jemlikt gällande reglemente bestämda tid, församlingen var berättigad till statsbidrag för sin slöjdskola. Då det ju kunde tänkas, att i enstaka fall undervisningen i en folkskoleafdelning, der qvinlig slöjd vore införd, påginge kortare tid än 6 månader af året, anser jag mig böra vidfoga ett tillägg, som afser ett sådant undantagsfall.

På grund af hvad jag haft äran anföra, får jag härmed vördsamt hemställa, att Riksdagen ville besluta:

- 1) att i den punkt i Kongl. Maj:ts nådiga kungörelse den 29 maj 1896 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor, som innehåller vilkoren för erhållande af statsbidrag, orden »derest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst 4 timmar i veckan under hela den för

folkskolan bestämda årliga lästiden» måtte utbytas mot följande: »derest undervisningen uti ifrågakvarande ämne pågår minst 4 timmar i veckan under minst sex månader af året, eller ock under den kortare tid, under hvilken undervisningen i den egentliga folkskolan fortgår; samt

2) att, i händelse af bifall till hvad i mom. 1 föreslagits, rätt till erhållande af statsbidrag måtte från och med år 1898 tillerkännas de lärarinnor vid qvinliga slöjdskolor, som undervisat under nu föreslagna årliga lärotid och som uppfyllt öfriga i kongl. kungörelser den 29 maj 1896 föreskrifna villkor.

Stockholm den 26 januari 1898.

Carl G. Grundell.

N:o 66.

Af herr **O. L. M. Schenström**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändring af 12 § 1 mom. i förordningen angående försäljning af vin, maltdrycker m. m.

Enligt 8 § i Kongl. Maj:ts nådiga stadga angående skjutsväsendet den 31 maj 1878 är såväl gästgivare som skjutsstationsföreståndare berättigad att till vägfärande vid eller utom måltider försälja maltdrycker till förtäring på stället.

Vid gästgivaregårdar och skjutsstationer förekommer emellertid ej så sällan, att öl till förtäring på stället försäljes äfven till andra än vägfärande personer, hvaraf åter oordningar af olika slag lätteligen pläga blifva följden. Nu har för öfverträdelse af medgifven rättighet i sådant hänseende högsta domstolen uti ett mål rörande åtal mot gästgivare för utskänkning af öl åt icke vägfärande personer annorledes än vid måltider genom utslag den 31 januari 1896 utan skiljaktighet förklarad, att, med ändring af kongl. Svea